

גליון תתפ + ערש"ק פרשת שלח

לקראת שבוע

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

בדין עונש מיתה שהיה על המקושש

מדוע מת צלפחד?

הארץ ובג"י – מי ה"אוכל" מביניהם?

ספיקות? פיתוי היצר!

קובץ זה יוצא לאור
לעילוי נשמת האי גברא רבא, רודף צדקה וחסד
זכה לפזר מכספו להדפסת תורת כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע
הרב החסיד ר' מאיר בהר"ר שמחה יצחק ע"ה זאיאנץ
ס. פאולו ברזיל
נלב"ע ביום ג' סיון ה'תשפ"א
תנצב"ה

...

ולזכות יבלחטו"א בניו הני לומדי ותמכי אורייתא, רודפי צדקה וחסד,
ראשונים לכל דבר שבקדושה ה"ה האחים החשובים
הרב החסיד ר' ישראל אפרים מנשה
והרב החסיד ר' יוסף משה
וכל בני משפחתם שיחיו
יהי רצון שיתברכו בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר,
ובהצלחה רבה ומופלגה בכל אשר יפנו, תמיד כל הימים

מכון אור החסידות	Or Hachasidus
סניף ארץ הקודש	Head Office
ת.ד. 2033	1469 President St. #BSMT
כפר חב"ד 6084000	Brooklyn, NY 11213
03-738-3734	United States
Likras@likras.org	(718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי, הרב צבי הירש זלמונב, הרב שלום חריטונוב, הרב מנחם טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

הנה כל עניני ספיקות שכותב, וכן מה שאמר לו הבן בלי דעת בענין התורה אין זה אלא פיתוי היצר הרע והסתתו מה שמפתה ומסיתו בכוונה להדיח את המפותה ולהפילו לומר לו אחרי כן שהוא בעל ספק באמונה, אשר כך הוא דרכו של יצה"ר ותחבולותיו לפתות את האדם ואחרי כן להתגעש עליו להורידו ולהשפילו עד שנופל בעצבות ואינו יכול ללמוד ולהתפלל מטרדות המחשבות זרות, וזוהי כל כוונת היצה"ר.

אבל מי שהוא בעל דעת חזק או גם רק בר דעת והוא יודע ומבין אשר עניני הספיקות שייכים רק במי שלמד הרבה בענין האמונה, הן ע"פ הלכות ודיני התורה והן ע"פ המחקר והקבלה, ומתעמק בידיעת הענינים על בורים, שייך שנופלים לו איזה ספיקות באיזה ענינים שאינו יכול לעמוד על בורים, אבל מי שלא למד ענינים אלו אינו שייך בו ענין הספיקות כי אם פיתוי היצר.

וכן בענין התורה שכותב מה שאמר לו האומר את דעתו, הרי צריך לדון בעצמו שטותו של איש כזה שבטח אינו בר דעת כאביו ורבא וגם לא כרש"י והרמב"ם וכל הגאונים והפוסקים שהיו מאז ועד עתה והם מאמינים בתורה והאמינו בכל אות ואות שבתורתינו הק', ושוטה זה אשר כל תורתו קבל בא' התלמוד תורה'ס, וקרא שנים שלשה ספרי אפיקורסים מחוה דעתו בענין התורה, היש לך שוטה וחסר דעת גדול מזה?

ואתה תסיח דעתך מכל זה ותתן דעתך ללמוד התורה הנגלית בשקידה גדולה ותזהר לשמור את בריאותך, ושעות קבועות בשבוע תלמוד חסידות, ותתפלל מתוך הסיודור בעמידה, ונכון הדבר שתלמוד משניות בעל פה, פרק קטן לשבוע, ופרק בינוני בב' שבועות ופרק גדול בג' שבועות והעיקר לדייק בהחזרה ולחזור בכל זמן פנוי, והשי"ת יחזק את בריאותך ותצליח בלימוד ובראת שמים ותהי' יר"ש חסיד ולמדן.

(אגרות קודש ח"ח עמ' שנב-ג)

פתח דבר

בעזה"ת.

לקראת שבת קודש פרשת שֹׁחַ, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי', את קונטרס 'לקראת שבת' (גליון תתעט), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות חידושים וביאורים שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כאופן אמירתם, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חברי המערכת, ולפעמים בעת העיבוד הושמט ריבוי השקו"ט בפרטי הענינים והרחבתם עם המקורות כפי שהם מופיעים במקורם [ובפרט, במדור "חידושי סוגיות", שמופיעים כאן רק עיקרי הדברים], ויש להיפך, אשר הביאורים נאמרו בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו יותר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו בתוכן הענינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

◇ ◇ ◇

ויה"ר שנוכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה'", ונוכה לשמוע תורה חדשה, תורה חדשה מאתי תצא, במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שכתא טבא
מכון אור החסידות

תוכן ענינים

ב. מקרא אני דודש.....

היכן הי' צלפחד כאשר "וילונו... כל בני ישראל"?

מדוע מאריך רש"י בעניין חטאו של צלפחד? / עיקר טענת בנות צלפחד היתה שאביהן לא חטא בחטא הקשור לארץ ישראל / המקושש לא חטא בחטא המרגלים ואין טעם שיענש בענשם / ביאור במחלוקת ר' עקיבא ור' שמעון

(ע"פ לקטי שחת ח"ח עמ' זח ואילך)

ה. פנינים ☺ עיונים וביאורים קצרים.....

מדוע לא השיב כלב לטענות המרגלים? (ע"פ לקטי שחת ח"ח עמ' 86 ואילך)
איך "צבע התכלת" הוא זכר לחצות הלילה? (ע"פ לקטי שחת ח"ח עמ' 94 ואילך)

ו. יינה של תודרה.....

"יכול נוכל" לגשמיות העולם

איך נפלו המרגלים שהיו "נשיאי העדה"? / מדוע הכניסה לארץ עלולה לגרום נפילה רוחנית? / האם הארץ אוכלת את יושבי' או הארץ היא "לחמם" של בני ישראל? / ומפני מה אין להתיירא מסיפור "שמחזאי ועזאל"?

(ע"פ לקטי שחת ח"ח עמ' 91 ואילך)

ט. פנינים ☺ דרוש ואגדה.....

יוקר ה"טף" בעני ה' (ע"פ אגרת קודש חב"ז עמ' קעא ואילך)

מדוע שיעור הנחתום קטן משיעור בער"ב? (ע"פ לקטי שחת ח"ח עמ' 186)

י. חידושי סוגיות.....

ברין עונש מיתה שהיה על המקושש

יקשה במש"כ התוס' דמקושש לשם שמים נתכוין, דעדיין צ"ע אמאי הוצרך המקושש לחלל שבת דוקא / יתרון ע"פ דברי המהרש"א דמעשהו היה מלאכה שאינה צריכה לגופה / יבאר כוונת דברי המהרש"א בהא דמ"מ נענש במיתה, ועפ"ז יוסיף סברא במש"כ התוס' דפרשה זו שייכא לפרשת ע"ז

(ע"פ לקטי שחת ח"ח עמ' 98 ואילך)

יד. תורת חיים.....

"כל המוסף מוסיפין לו"

טז. דרכי החסידות.....

ספיקות? פיתוי היצר!

המחבר מודפס לעילוי נשמת האשה החשבה מרת רחמיה ח'י פומא ע"ה בת יבלחמ"א ר' חוב ביטריצקן וליבת משפחה שהיו

היכן הי' צלפחד כאשר "וילונו . כל בני ישראל"?

מדוע מאריך רש"י בעניין חטאו של צלפחד? / עיקר טענת בנות צלפחד היתה שאביהן לא חטא בחטא הקשור לארץ ישראל / המקושש לא חטא בחטא המרגלים ואין טעם שייענש בענשם / ביאור במחלוקת ר' עקיבא ור' שמעון

בפרשתנו (טו, לב) מסופר אודות חטאו של המקושש עצים: "ויהיו בני ישראל במדבר, וימצאו איש מקושש עצים ביום השבת". ולא פירש הכתוב מי הי' "איש" זה, וגם רש"י - שענינו לפרש "פשוטו של מקרא" - אינו מתעכב לפרש זה בפרשתנו.

אמנם לקמן, בפרשת פינחס, מספר הכתוב (כו, ג-ד) אודות טענת בנות צלפחד, שרצו לקבל את חלק אביהן בארץ ישראל, ואמרו: "אבינו מת במדבר, והוא לא הי' בתוך העדה הנועדים על ה' בעדת קרח, כי בחטאו מת ובנים לא היו לו. למה יגרע שם אבינו מתוך משפחתו, כי אין לו בן, תנה לנו אחוזה" וגו'. ועל מה שאמרו "כי בחטאו מת" - מביא רש"י את דברי רבי עקיבא שהוא, אביהן, הי' ה"מקושש עצים". וז"ל: "לפי שהיו באות לומר 'בחטאו מת', נזקקו לומר לא בחטא מתולוננים, ולא בעדת קרח שהצו על הקב"ה, אלא בחטאו לבדו מת, ולא החטיא את אחרים עמו; רבי עקיבא אומר: מקושש עצים הי', ורבי שמעון אומר: מן המעפילים הי'".

והיינו, שלדעת רבי עקיבא הי' צלפחד ה"מקושש עצים". אמנם רבי שמעון חולק עליו וסובר שה"מקושש" הי' אדם אחר, ואילו צלפחד מת בחטא המעפילים - אלו שהעפילו בחוזקה להיכנס לארץ ישראל, אף שאמר להם משה שלא יעלו, כמסופר בפרשתנו (יד, מ ואילך).

ולכא' אריכות זו ברש"י צריכה ביאור (בהבא לקמן - ראה גם משנ"ת במדור זה לש"פ פינחס תשס"ח, והוא מלקו"ש ח"ח ע' 171, וצ"ח הדברים לכאן):

ענינו של רש"י הוא לפרש "פשוטו של מקרא", ובדרך הפשט מובן העניין - בנות צלפחד

המחבר מודפס לעילוי נשמת הר"ח ר' שלמה בן ר' יעקב ע"ה יאנג נב"ע כ"ז תשרי ה'תשנ"א תנצב"ה

ספיקות? פיתוי היצר!

כך הוא דרכו של יצה"ר ותחבולותיו לפתות את האדם ואהרי בן להתנעש עליו להורידו ולהשפילו עד שנופל בעצבות ואינו יכול ללמוד ולהתפלל מטרדות המחשבות זרות, וזהו כל כוונת היצה"ר

היצה"ר והנה"ב צדים את האדם

במענה על התאוננותך על עניני מחשבה של ספיקות ח"ו באמונה ומחשבות מעוררות לחטוא, בודאי שמעת או למדת אותן רשימת השיחות בביאור מהותם של היצר הרע והנפש הבהמית אשר כל ענינם לצוד את האדם, היצה"ר מעורר לחטאי תאוות ושרירות הלב והנה"ב מעורר לחטאים המעכרים ומבלבלים את השכל,

והעצה העקרית הן לתחבוליותיו של היצה"ר והן לנכלותיו של הנה"ב הוא לעמוד חזק מבלי לכנוס בדברים עמהם אלא להתאמץ בכל מיני חיזוק בשקידת הלימוד בעיון רב, ואז ירפו ממך, והשי"ת יעזרך שתתנהג כאמור ויצליחך בגשמיות ורוחניות.

(אגרות קודש ח"י עמ' מח)

ספיקות או פיתוי היצר?

במענה על מכתבו המפורט, כתיב זה ספר תולדות אדם, תולדתו של אדם, איך שההשגחה פרטית מסבבת סיבות ועילות אשר מי שהוא חפץ ומשתוקק להיות יהודי כשר בקיום מצות מעשיות ולהיות בן תורה, הנה סוף סוף השי"ת בעזרו, אבל עם זה מנסים אותו בנסיונות גדולים, שנדמה לו שהוא חומת אבנים ובאמת אינה אלא חומת קש אשר גץ אחד של יראת שמים שורף את החומה כולה.

”כל המוסיף מוסיפין לו”

תוספת ברכה בגשמיות וברוחניות

במענה על מכתבו . . בו כותב אודות מצבו והקישויים השונים בהשגת משרה.

הנה מה שתולה זה בדתיותו שעי"ז החפשים רודפים אותו. הנה כבר ידוע ברכות המזון שהוא מן התורה אשר דוקא הקב"ה הוא זן ומפרנס את הכל ובמילא גם הוא בכלל ומה יעשה לו אדם כשהקב"ה רוצה לפרנסו, ובמילא מובן שאם ישנם קישויים בפרנסה הרי זה תלוי במעשיו ולא ברצונו של בן אדם שאין לו תשועה, וכשמוסיפין בלימוד התורה וקיום המצוות אזי מוסיף הקב"ה ברכותיו הן בגשמיות והן ברוחניות, וכמאמר רז"ל כל המוסיף מוסיפין לו, ואף שכל הנ"ל פשוט הוא, בכל זה העליתי זה על הכתב כיון שכנראה ממכתבו לפעמים יש אצלו מחשבה שאחרים שליטה להם עליו בנוגע לפרנסתו.

(אגרות קודש ח"ט ע"מ ט)

מוסיפין לו – בכח ובחשק להמשיך!

...וידוע מרז"ל כל המוסיף מוסיפין לו, שכולל שנים, שמוסיפין לו בשכר ובהמצטרך לו ומוסיפין לו בהחשק להוסיף בתורה ומצוות, וכפסק רז"ל מצוה גוררת מצוה.

(אגרות קודש ח"ז ע"מ רכ-רכא)

זה מכבר שמעתי על דבר פעולותיו הטובות בשדה החנוך המקרב את לבם של בני ובנות ישראל לאביהם שבשמים, וידוע פסק רז"ל (שלהי תענית) כל המוסיף מוסיפין לו, אשר אחד הפירושים בזה הוא, שכל המוסיף בענינים דתורה ומצוות מוסיפים לו מלמעלה, הן בהיכולת להגדיל פעולותיו בתורה ומצוות והן בגידול רצונו לזה שהולך הוא בהנ"ל מחיל אל חיל.

(אגרות קודש ח"ז ע"מ ריג-ריד)

בכל עניני קדושה

...תקותי חזקה שיבשרני טובות ממצב בריאותו ומצב בריאות זוגתו שתחי', וכן ג"כ מפעולותיו הטובות בעסקנותו הציבורית. וידוע מאמר רז"ל אין טוב אלא תורה, היינו שהפעולה נקראת פעולה טובה אם מביאה, ועל כל פנים גורמת, להרמת קרן התורה בעצמו ובהסביבה.

וכמו שהתורה ארוכה מארץ מדה, הרי ג"כ הפעולות להרמת קרן התורה אין להן הגבלה, וכמאמר רז"ל כל המוסיף מוסיפין לו, היינו שכל המוסיף בפעולות הנ"ל מוסיפין לו עוד כח וגבורה וגם חשק ורצון להמשיך ולהגדיל הפעולות הן באיכות הן בכמות.

ובכללות לא רק בתורה כן הוא, אלא ג"כ בכל הענינים דקדושה, כי כלל הוא בסטרא דקדושה מעלין בקדש ולא מורידין, וידוע שיש כמה דיעות שהכלל דמעלין בקדושה הוא מדאורייתא.

(אגרות קודש ח"ה ע"מ יח)

הוספה מיוחדת למושפיעים על הסביבה

...ובודאי למותר לעוררו אשר הציווי דמעלין בקדש והודעת רז"ל כל המוסיף מוסיפין לו שייך הוא כמה פעמים ככה באנשים שיש להם השפעה בסביבתם...

(אגרות קודש ח"ד ע"מ שפח)

...השגחה העליונה חוננה אותו בכח השפעה על הזולת, שלכן כל הוספה בו, נכפלת כמה פעמים במושפיעיו, שמוזה מובן שהבטחת חז"ל כל המוסיף מוסיפין לו הרי היא בתוקף ביותר בהנוגע אליו, ואין לך דבר העומד בפני הרצון, אלא שצריכה להיות השתדלות עד כדי ליגיעה וכהודעת חז"ל, יגיעת ומצאת דוקא.

(אגרות קודש ח"ט ע"מ ז)

לקראת שבת

ה

באו לומר שאביהם מת מחמת חטא פרטי מסוים, ולא הי' "בתוך העדה הנועדים על הי" (כלומר, שהוא לא חטא באופן של "החטיא את אחרים עמו"). מה מכריח את רש"י לבאר בדיוק במה חטא צלפחד, ועד שהביא שתי שיטות בדבר – בשעה שהכתוב סתם ולא פירש?

[במפרשי רש"י שם (רא"ם. גור ארי'. משכיל לדוד. באר בשדה. ועוד), הביאו ראיות מלשונות הכתובים. וכגון, שלומדים 'גזרה שווה' מהכתוב בפרשתנו שבו נאמר "ויהיו בני ישראל במדבר" להכתוב בצלפחד "אבינו מת במדבר" (וכדברי הגמ' – שבת צו, ב). ועד"ז להשיטה שצלפחד הי' מן המעפילים, ש"הם עלו אל ראש ההר ועברו אמירא דרחמנא לילך דרך המדבר, וזהו דקאמר 'מת במדבר' – פירוש: מת בשבי' המדבר, שלא רצו לילך דרך שם" (באר בשדה).

אבל כבר נתבאר כמה פעמים שקשה להעמיס פירושים כאלה בדברי רש"י, שענינו לפרש פשט הכתובים. ואם הי' רש"י מתכוון לראיות בסגנון זה, הרי הי' לו לאומרם בפירוש, ולא לסמוך על התלמיד שיבין זה מעצמו. ועכצ"ל שדברי רש"י מוכחים מתוך פשט הכתוב גופא, כדלקמן].

ב. ביאור העניין:

עיקר טענת בנות צלפחד היתה שאביהן לא חטא בחטא הקשור לארץ ישראל.

ולכן הדגישו שהוא לא הי' "בחטא מתלוננים" – כלשון רש"י (בפירוש הרמב"ן שם מועתק "מתלוננים". אבל צע"ג בזה, ואולי הוא טעות הדפוס) – שהכוונה בזה היא למה שכתוב בפרשתנו, בהמשך לחטא המרגלים (יד, ב ואילך): "וילוננו על משה ועל אהרן כל בני ישראל ויאמרו אליהם כל העדה . . ולמה הי' מביא אותנו אל הארץ הזאת" – שכל העם התלוננו על הכניסה לארץ ישראל.

ומובן ש"מדה כנגד מדה" – כיון שהתלוננו בעניין זה של ארץ ישראל, לכן ניטלה מהם הזכות בארץ ישראל, וכמו שאמר הקב"ה (יד, כז ואילך): "את תלונות בני ישראל אשר המה מלינים עלי שמעתי . . כאשר דברתם באזני כן אעשה לכם . . אשר הלינותם עלי, אם אתם תבואו אל הארץ אשר נשאתי את ידי לשכן אתכם בה כי אם כלב בן יפונה ויהושע בן נון".

וזה הי' עיקר כוונתן של בנות צלפחד בזה שאמרו שאביהן "לא הי' בתוך העדה הנועדים על הי" – להדגיש שלא מת בחטא המתלוננים שדיברו כנגד הכניסה לארץ ישראל (שבהם נאמר (יד, לה) "העדה הרעה הזאת הנועדים עלי"), אלא משום חטא אחר, ענין פרטי ("בחטאו מת"), ולכן אין מובן למה יפסיד לגמרי את חלקו בארץ ישראל, באופן שאפילו יוצאי חלציו – בנותיו – לא יקבלו חלק זה.

ג. ומעתה יתבאר מדוע הוכרח רש"י לבאר במה כן הי' חטאו של צלפחד – שהוא כדי ליישב קושיא פשוטה:

בפרשתנו מפורש (כנ"ל) "וילוננו . . כל בני ישראל" – הרי ש"כל העדה" נטלו חלק בחטא המתלוננים, ולכן נגזר על כולם (אלו שהיו מבין עשרים שנה ומעלה) למות במדבר

ולחפסיד חלקם בארץ. ומעתה, מהיכי תיתי לחדש שצלפחד מת בגלל עניין אחר – "בחטאו מת"?

וכדי לתרץ תמיהה זו, מביא רש"י את שיטת רבי עקיבא, ש"מקושש עצים היה":

מעשה המקושש הי' בסמיכות ליציאת מצרים, עוד לפני מתן תורה. וכדברי רש"י בפרשתנו: "בגנותן של ישראל דיבר הכתוב, שלא שמרו אלא שבת ראשונה, ובשני' בא זה וחיל'ה" [וכבר האריכו המפרשים בהשקו"ט שבו; וראה שיחת ש"פ עקב תשכ"ח. וש"נ]. ומעתה מובן בפשטות, שאם צלפחד הי' המקושש הרי שהוא מלכתחילה לא הי' שייך לחטא המתלוננים שלא רצו להיכנס לארץ ישראל – כיון שהי' זה יותר משנה לפני שילוח המרגלים!

ד. אמנם רבי שמעון ידועה שיטתו ש"דריש טעמא דקרא" (גיטין מט, ב. וראה רש"י סנהדרין קיב, א ד"ה אמר ר"ש) – ולכן בנידון דידן הוא מעדיף לומר שצלפחד "מן המעפילים היה", כי עי"ז יומתק ויהי' יותר "טעם" לטענת בנות צלפחד:

להשיטה שצלפחד הי' ה"מקושש עצים" – אמנם מובן שמלכתחילה לא היתה לו שייכות לחטא המתלוננים, וגם ממעט הדבר בחטאו (וכנ"ל ס"ג), אבל סוף סוף הרי "בחטאו מת" ויש מקום לבע"ד לטעון שאין הכרח שבנותיו יקבלו חלק בארץ. אמנם להשיטה שצלפחד הי' "מן המעפילים" – יש סברא חזקה שאי אפשר שיפסיד חלקו בארץ:

המעפילים היו מאלה שלפני כן התלוננו ולא רצו להיכנס לארץ ישראל; אבל לאחר מכן הם חזרו בתשובה על תלונתם זו ורצו מאוד להיכנס לארץ, עד כדי כך שאפילו כאשר הזהיר אותם משה "אל תעלו כי אין ה' בקרבכם וגו'" (יד, מב), מכל מקום העפילו לעלות אל ראש ההר כו' מתוך רצון חזק להיכנס לארץ!

ואמנם, המעשה שלהם נחשב לחטא, שהרי המרו את פי משה [ולכאו' זהו חטא גדול עוד יותר מחטא המקושש, וכנ"ל ס"ג שחטאו הי' קל בכמה פרטים]; אבל בענין הכניפה לארץ – הרי המעשה שלהם מבטא תשובה הכי גדולה מתוך מסירות נפש [ומצינו כגון דא ענינים של "מצוה הבאה בעבירה" וכיו"ב], ולכן, טענו בנות צלפחד, לא יתכן שבגלל מעשה זה יפסידו לגמרי החלק בארץ.

ויהי רצון, שנזכה תיכף ומיד לביאת משיח צדקנו, שהוא יקבץ את כל נדחי ישראל ויביאם אל ארץ הקודש, "וישבו שם וירשוה; וזרע עבדיו ינחלוה, ואוהבי שמו ישכנו בה".

חטא ע"ז, נחשב הדבר בעיני איש ישראל הנמצא כאן בעולם הזה לע"ז, והוא מוסר נפשו על זה.

ומעתה עולה יפה המשך הענינים דפרשת מקושש עצים ביום השבת ופרשת ע"ז. דהנה גם מלאכת שבת, כל גדרה מיוסד על מחשבתו וכוונתו של האדם – "מלאכת מחשבת אסרה תורה", והוא הוא טעמא דדינא דאינו חייב על מלאכה שאינה צריכה לגופה, כמבואר בש"ס חגיגה י': [ובפרט בנדון דידן, שמעשהו היה "לשם שמים", ונמצא שאין זה מעשה של חילול שבת כלל, עיי' הל' בתשובות רעק"א ח"א ס"ח גבי היכא דליכא מלאכת מחשבת]. ואעפ"כ, כיון שהמעשה מצד עצמו, כפי שהוא נראה בעולם, היה מעשה של חילול שבת (שהרי מה שהיתה זו מלאכה שאינה צריכה לגופה – לא היה ניכר כלל במעשה), הרי ע"פ תורת אמת חייב סקילה על מעשה זה.

וע"פ דברינו דלעיל בכיאר מעשה המקושש, מתבאר הכל בטוב טעם. כי הנה באיסור עבודה זרה מצינו זהירות מיוחדת שלא נמצא בשאר מצוות התורה, דכל בן ישראל, אפילו קל שבקלים, כשבא לידי נסיון של עבודה זרה, הרי הוא נמנע ומוסר נפשו אפילו שלא לעשות רק איזה מעשה בצד נגד אמונת ה' אחד כגון להשתחוות לעבודה זרה אף שאינו מאמין בה בצד בלבו (ראה תניא ספי"ט. ועיי' גיטין נז:). והדבר צריך ביאר, דהא עיקר חטא ע"ז הוא באמונה שבלב, כמו שהאריך הרמב"ם רפ"ב מהל' ע"ז שמחשיב איזה דבר בלבו ומקבלו אלוה כו', וא"כ היכא דאינו מאמין בה כלל בלבו אי"ז חטא ע"ז ולא הפריד עצמו מיהדותו (עיי' שבת עב:; סנהדרין סא: ואילך, כריתות ג.); ושוב אפילו לא מסר נפשו על כך, אינו נענש, כיון שהמעשה היה באונס (רמב"ם הל' יסודי התורה פ"ה ה"ד, וראה תוס' סנהדרין שם). ומכל מקום, כיון שזהו מעשה של ע"ז, הגם שאין בו התוכן של

על פי הראשונים ודאי מן השמים יצא כן ולא יתן ה' שישפך דם נקי, וזה עצמו מוכיח שהמשפט משפט אמת הוא ואין העדים הראשונים שקרנים]. אלא כוונת המהרש"א לומר שע"פ תורת אמת חיוב הסקילה "בדיני אדם" הוא על המעשה והפעולה, וכיון שמעשהו היה מעשה של חילול שבת, הרי ע"פ דין ב"ד של מטה זוהי פעולה שחייבים עליה סקילה, וכוונתו אינה נוגעת כלל.

וראה מש"כ החיד"א בשו"ת חיים שאל ח"ב ס"ג, גבי חקירת האחרונים בהך דינא שכל שבא ביאה אסורה מימיו אין המים בודקים את אשתו סוטה, ד"ונקה האיש מעון" כתיב, "יצא זה שאינו מנוקה מעון" (סוטה כח), דיש לדון "אי הא גברא תב למיתב בתשובה שלימה אי תשובתו אהניא ליה שיהיו המים בודקין את אשתו או לא" [היינו, כיון דכלפי שמיא גליא דמנוקה האיש מעון]. והעלה דכיון שבב"ד של מטה אי אפשר לראות ללבב אם תשובתו כהוגן, שוב אין המים בודקין אותה בדיני אדם למטה, ולא אכפת לן אמיתת דין תורה בדיני אדם מאי דגליא כלפי שמיא. עיי"ש שנתן טעם עפ"ז בהא דמי שנתחייב מלקות ומיתת ב"ד ושב בתשובה בסיגופים ותעניות לא מהניא לפטור עצמו ממלקות ומיתת ב"ד כדמוכח בש"ס ובפוסקים, רק משום שאין אתנו יודע אם תשובתו כהוגן. והאר"ן ביסוד זה עוד בעין זוכר מערכה מ' אות כ'. עיי"ש (ועיין נמי בנו"ב או"ח מהדו"ק סל"ה).

ומעתה יתבאר דבר נחמד גבי מה שהביא רש"י בפירושו בסוף פרשתנו בשם רבי משה הדרשן: למה נסמכה פרשת

מקושש לפרשת עבודת אלילים לומר שהמחלל את השבת כעובד עבודת אלילים שאף היא שקולה ככל המצות כו' (עיי" חולין ה. וברש"י, רמב"ם סוף הל' שבת).

דהנה לפי דברי התוס' דלעיל, שמעשה המקושש היה מיד אחר מעשה מרגלים, שכיון שנגזר עליהן שלא ליכנס לארץ ממעשה מרגלים אמרו דשוב אין מחויבין במצות, ולכך עמד וחילל שבת כו', מובנת גם סמיכות פרשת מקושש לכללות פרשתנו, שבה מדובר אודות חטא המרגלים, כי מעשה המקושש בא כתוצאה ממעשה המרגלים. אמנם, מזה שקבע הכתוב מקומה של פרשת עבודת אלילים בין פרשת המרגלים לפרשת מקושש, מובן, שגם לדעת התוס' שייכת פרשת מקושש לפרשת עבודת אלילים, ע"ד דרשת רבי משה הדרשן שהביא רש"י, וכמ"ש התוס' בב"ב שם ובסנהדר' עח: בביאור דברי הש"ס "יודע היה משה רבינו שהמקושש במיתה, שנאמר מחלליה מות יומת, אבל לא היה יודע באיזו מיתה", ד"אע"ג דמיתה סתם חנק היא, מתוך הסברא היה מדמה לעובד עבודת כוכבים דבסקילה דמחלל שבת בפרהסיא ככופר בעיקר דכופר במעשה בראשית".

א"ל שעדיין יש להעמיק בזה, כי שייכות זו בין פרשת מקושש לפרשת עבודת אלילים היא (רק) ביחס לעצם החטא דחילול שבת ועבודה זרה. אך מזה שסמיכות זו אינה לחטא חילול שבת סתם, אלא לחטאו של המקושש דוקא, מסתבר לומר, שפרשת עבודת אלילים יש לה שייכות אפוא חילול השבת של המקושש, "דלשם שמים נתכוין".

מדוע לא השיב כלב לטענות המרגלים?

ויהי כלב את העם אל משה ויאמר עלה נעלה וירשנו אותה כי יכול נוכל לה צוח ואמר וכו' זו בלבד עשה לנו בן עמרם כו' והלא קרע לנו את הים הירדן לנו את המן והצני לנו את השליו (נ"ל רש"י)

יש לבאר את הרמז בהזכרת שלשה נסים אלו דוקא:

לכאורה יש להקשות: מדוע לא השיב כלב לטענותיהם של המרגלים על הקושי בכיבוש הארץ, אלא הכריז סתם "עלה נעלה וירשנו אותה"? והרי לכאורה ה' לו לסתור תחילה את טענותיהם, ורק אחר כך להסיק שיוכלו לרשת את הארץ.

וכדי לתרץ קושיא זו פירש רש"י שבאמת ענה כלב על טענות המרגלים אחת לאחת, ותשובה זו רמוזה בשלשת הנסים שהזכיר כלב:

א. טענת המרגלים הראשונה היתה שהמלחמה תהי' קשה ביותר מחמת ש"עזו העם" ו"הערים בצורות" (פרשתנו יג, כח). ועל כך השיבם כלב "הלא קרע לנו את הים" - והרי גם בקריעת ים סוף עמדו בני ישראל בפני מלחמה קשה, שלא ה' שייך לנצח בה בדרך הטבע, והשי"ת הצילם בדרך נסית על ידי קריעת ים סוף, וממילא גם בארץ ישראל ילחם הקב"ה בשביל בני ישראל, כדרך שעשה על הים.

ב. עוד התחכמו המרגלים והזכירו את מלחמת עמלק - "עמלק יושב בארץ הנגב - לפי שנכוו בעמלק כבר הזכירוהו מרגלים" (יג, כט ופרש"י). וכוונתם היתה, דגם אי תימא שהקב"ה עושה נסים כבקריעת ים סוף, הרי זה רק בשעה שהיו ישראל מאמינים בהשי"ת, אך כאשר יש חלישות באמונה, כמו בזמן מלחמת עמלק, שנתעורר אצל בני ישראל ספק "היש ה' בקרבנו" (בשלח יז, ז) - אין הקב"ה עושה נסים (כפרש"י "אתם אומרים ה' בקרבנו אם אין, חייכם שהכלב בא ונושך אתכם" (שם, ח)).

וכוונת המרגלים היתה לטעון שגם עתה אין בני ישראל שלמים בביטחון בהשי"ת, שהרי לא סמכו על הבטחת השי"ת "אעלה אתכם גו' אל ארץ זבת חלב ודבש" (שמות ג, יז), אלא ביקשו לשלוח מרגלים (ראה רש"י ריש פרשתנו), וממילא יש מקום לחשוש שמא שוב יינזקו במלחמה, כשם שאירע במלחמת עמלק.

ועל כך השיבם כלב "והגזו לנו את השליו" - אף

שבני ישראל היו "מבקשים עלילה" בטענתם "מי יאכילנו בשר" (בהעלותך יא, ד. ורש"י שם, א), ומוכח שגם במצב כזה עדיין מראה השי"ת נסים ונפלאות.

ג. טענתם השלישית של המרגלים היתה "והחתי והיבוסים והאמורי יושב בהר וגו'" (פרשתנו יג, כט, וראה רש"י), וכוונתם היתה, שגם אם השי"ת יעשה לבני ישראל נסים, הרי כל זה הוא רק בכיבוש הארץ עצמו, ומי יאמר שתהי' הצלה נסית גם כשיעברו ישראל אצל האומות שבדרך לארץ ישראל.

ועל כך ענה כלב "הוריד לנו את המן" - אף שהי' זה בהיותם במדבר, קודם הכניסה לארץ. ומוכח שהשי"ת עושה נסים לבני ישראל גם בעת הדרך וההכנה לכיבוש הארץ.

איך "צבע התכלת" הוא זכר לחצות הלילה?

ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת פתיל תכלת - על שם שכול בכורות כו', ומכאן היתה כלילה, וכן צבע התכלת רופה לרקיע המשחרר לעת ערב. ושמונה חופין שבה, כנגד שמונה ימים ששהו ישראל משיצאו מצרים עד שאמרו שירה על הים (כו, לת. רש"י סוף פרשתנו)

יש להקשות על רמזים אלו:

א. כיצד רומז צבע התכלת, שהוא "דומה לרקיע המשחרר לעת ערב" - על מכת בכורות, שהיתה בחצות הלילה, כאשר הרקיע שחור לחלוטין?

ב. איך כתב רש"י "שמונה ימים שהו ישראל משיצאו ממצרים עד שאמרו שירה על הים" - והלא שירת הים נאמרה בשביעי של פסח (רש"י בשלח יד, ה)? (כקושיית מפרשי רש"י "ש"ח, רא"ם ועוד)

ויש לומר ששתי הקושיות מתורצות חדא בחברתה: בפרשת בא (יב, ו) כתב רש"י שיציאת מצרים באה בזכות "דם פסח", ונמצא שכלפי שמיא התחיל ענין "שכול בכורות" כבר "בין הערביים" של ערב פסח, בעת שחיטת הפסח. ומשום כך נקבע צבע הציצית לפי צבע הרקיע "לעת ערב", כי אז נפעל בשמים - "ברקיע" - ענין מכת בכורות, וחשיב כתחילת המכה עצמה.

ומעתה אתי שפיר גם מ"ש רש"י "שמונה ימים ששהו ישראל משיצאו ממצרים עד שאמרו שירה על הים", כי גם יום י"ד נחשב בכלל הימים "משיצאו ממצרים", כאמור ש"ברקיע" התחיל ענין יציאת מצרים כבר "בין הערבים" של יום י"ד. וק"ל.

הכבוד מודפס
לעילוי נשמת
דודות ה' יהודה לייב ב"ד
מרדכי אברהם ישעי'
ע"ה נרנר
מבור ב"ק אומ"ר ז"ע
נלב"ע י"ד ניסן התש"פ
תנצ"ב

"יכול נוכל" לגשמיות העולם

איך נפלו המרגלים שהיו "נשיאי העדה"? / מדוע הכניסה לארץ עוללה לגרום נפילה רוחנית? / האם הארץ אוכלת את יושבי או הארץ היא "לחמם" של בני ישראל? / ומפני מה אין להתיירא מסיפור "שמהזאי ועזאל"?

המרגלים ששלח משה על פי ה' לתור את ארץ כנען, לא פשוטי עם היו, אלא נשיאי העדה, אנשים נעלים שנבחרו על ידי משה רבנו במיוחד לשליחות זו.

ומה ייפלא אפוא, אשר אותם מנהיגים נעלים "ראשי בני ישראל" (פרשתנו יג, ג), לא חזרו וסיפרו בשבחה של ארץ ישראל ובטוב פירותי, אלא להיפך: ייראו והפחידו את העם מלעלות לארץ. ובמקום לבטוח בהשי"ת שיסיר כל מניעה ועיכוב מדרךם, מתארים המרגלים את ה"ענקים" וה"נפילים" אשר בארץ, ומסקנתם אחת – "לא נוכל לעלות" (יג, לא).

ויש לבאר היטב על פי פנימיות העניינים את מחשבת המרגלים, טענותיהם ושורש טעותם, ויתברר שדווקא משום היותם אנשים נעלים ורוחניים, נפלו בטעות זו ד"לא נוכל לעלות".

ואכן, לפום ריהטא טענתם צודקת, שבאמת יש מקום להתיירא מה"נפילים" אשר בארץ, אלא שחשש זה נסתר מדברי יהושע וכלב "אם חפץ בנו ה' והביא אותנו אל הארץ" (יד, ח), וכפי שיתבאר לקמן.

פחד המרגלים שהארץ "תאכל" אותם

מחשבת המרגלים נתבארה בסה"ק (לקוטי תורה ריש פרשתנו ובכ"מ. וראה לקוטי שיחות ח"ד עמ' 1041), אשר "המרגלים היו במדרגה גבוה מאד", ובשהותם במדבר, מקום אשר בו לא נדרשו לעמול לפרנסתם, היו עוסקים בעבודה רוחנית משך כל היום כולו והיו מנותקים מהעניינים הגשמיים שסביבם.

וכאשר תרו את ארץ כנען, הבינו אשר בכואם אל "ארץ נושבת" (בשלח טז, לה) לא יוכלו

לקראת שבת

כלפי שמיא גליא דהיתה זו פעולה לצורך שמירת שבת – דכוונתו היתה שתתחזק שמירת השבת (וקיום התורה והמצוות בכלל) אצל בני ישראל [ועיי' בשו"ת הרדב"ז ח"ה סי' א'תסח גבי עובר בלאו ומתכוין למצוה דאפי' התרו בו אינו לוקה. ובשו"ת הרדב"ז ח"א סע"ז איתא "ובזמן שהוא מוחק השם לתקן הספר כו' מאבד הוא ומ"מ מודה אני שאינו לוקה כיון שהוא סבור לעשות בטוב ולתקן כו"']. ובראש דוד ופני דוד שם אי' דזה גופא היה ספיקו של משה אם חייב מיתה לפי דעשה לשם שמים וגם דה"ל מלאכה שאינה צריכה לגופה. מיהו עדיין לא ביארו בדבריהם הא דהכריעו מן השמים להורגו בסקילה.

וכבר עמד ע"ז המהרש"א שם, וז"ל: ומיהו הוא ודאי דהיה חייב מיתה בדיני אדם שלא ידעו העדים שהתרו בו שהוא עשה על דעת זו ואינן אלא דברים שבלב ודנין היו אותו למיתה על פי העדות. ע"כ.

וביאור הפשט בדבריו אינו שבאמת סקלוהו **בטעות** (בגלל העדר ידיעת העדים), כי התורה כל דיניה ומשפטיה אמת וישר, ואם לפי האמת מצד כוונתו "לא חילל שבת כלל", לא היה משה מצטווה מן השמים "מות יומת האיש גו'", והרבה דרכים למקום שתתקיים באו"א כוונתו להודיע חיוב המצוות [וכבר נודע היסוד שכתב הרמב"ן (בפי' עה"ת שופטים יט, יט) בטעם הדין דכאשר זמם ולא כאשר עשה, דעדים זוממין הרגו אין נהרגין (מכות ה:), דהא דהאמינה תורה בעדים זוממין לתרי המזימים נגד תרי הראשונים חידוש הוא, אבל אם כבר יצא המשפט ונהרג

לגופה". וכעין תירוצו דהוי מלשאצל"ג, כתב גם החיד"א בראש דוד ריש פ' פינחס ובפני דוד פרשתנו כאן, עיי"ש. וכ"כ בקדושת לוי פרשתנו.

ומעתה יש ליישב גם קושיין איטת המדרש, אמאי הודיע המקושש הא דמחוייבין היו במצוות ע"י מלאכה בשבת דוקא ולא ע"י איסור קל, דהוא לפי שביקש לעשות מעשה שכלפי שמיא לא יהיה בו חטא, אבל ביחד עם זה יביא לבירור הנ"ל לעין כל, ודבר זה אפשרי באיסורי שבת דוקא מחמת הך דינא דמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה (לר' שמעון), ויתר על כן, כמ"ש בקדושת לוי שם – "א"כ לא חילל שבת כלל".

ויעיי' בשו"ת אור המאיר סי"ב, שגם לדעת ר"י (שס"ל מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב) בנדו"ד פטור, ע"פ מ"ש התוס' בשבת (שם) גבי הא דלר"ש חייב משום קוצר בתולש וצריך לעצים, דבאמת לענין תולש גם לר"י פטור כשאין צריך לעצים "דלא מיקרי בעצים קוצר אלא בענין זה" (היינו שאין דרך קצירה בכך – כמ"ש להלן שם גבי דישה). וכ"ה לדעת הרמב"ם, דפסק כר"י (הל' שבת פ"א ה"ז) ואעפ"כ כתב (שם פ"ח ה"ד) דחיוב תולש משום קצירה בצריך לעצים דוקא. והרי המקושש "תליש ועקר קיסין", כנ"ל מדברי התרגום.

והנה, מעתה צ"ב הא דחזינן דאעפ"כ אמר הקב"ה למשה "מות יומת האיש רגום אותו גו'", היינו שהיה מחוייב מיתה – דהא כלפי שמיא גליא שהיתה זו מלאכה שאינה צריכה לגופה, ולשם שמים נתכוין, ואף "לא חילל שבת כלל". ואדרבה: הלא

המדרש מדרש
לעילוי נשבת
הרב שמעון ב"ר מנחם
שמואל דוד הלוי ע"ה
רייטשוק
נמטר כ' סלוו החש"ב

בדין עונש מיתה שהיה על המקושש

יקשה במש"כ התוס' דמקושש לשם שמים נתכוין, דעדיין צ"ע אמאי הוצרך המקושש לחלל שבת דוקא / יתריץ ע"פ דברי המהרש"א דמעשהו היה מלאכה שאינה צריכה לגופה / יבאר כוונת דברי המהרש"א בהא דמ"מ נעגש במיתה, ועפ"ז יוסיף סברא במש"כ התוס' דפרשה זו שייכא לפרשת ע"ז

ידוע מש"כ התוס' בבבא בתרא ק"ט: גבי פרשת מקושש: "מעשה המקושש היה בתחילת ארבעים מיד אחר מעשה מרגלים, דאמר במדרש דלשם שמים נתכוין, שהיו אומרים ישראל כיון שנגזר עליהן שלא ליכנס לארץ ממעשה מרגלים שוב אין מחויבין במצות, עמד וחילל שבת כדי שיהרג ויראו אחרים". ע"כ.

פרשתנו טו, לב שהביא נמי הא דמקושש לש"ש נתכוין אבל נתן טעם אחר שלפיו מוכן דבדוקא חילל שבת ולא איסור אחר, דהוא לפי שידעו ישראל גזירת שבת אבל לא ידעו עונש חילולה מהו, וע"י מעשיו "אשתמודעא קנסא (דשבת) לכל בית ישראל". משא"כ להטעם שהביא תוס' צ"ע כנ"ל.

וי"ף באופן מחודש דגדר גדול שנשה בדברים אלו לענין דין עונש מיתה שהיה במקושש. ובהקדים דלכאורה דברי המדרש קצת צ"ע, דאם כדי להראות שבני ישראל עדיין מחויבים במצוות - למה היה צריך לחלל את השבת דוקא, ובפרט שהדבר הביא לעוד חטא גדול ביותר דשופך דם עצמו (ראה ב"ק צא.), והיה יכול להראות הדבר ע"י חטא המחייב מלקות או ממוץ. ויעויי' בתרגום יונתן סוף

והנה ז"ל המהרש"א בב"ב שם (גבי דברי התרגום הנ"ל) "ויש שאלו בזה בת"י היאך חטא באיסור שבת כדי לידע באיזה מיתה דנין המחלל שבת, וי"ל כיון שלא היה צריך למלאכה זו אלא לידע באיזו מיתה כו' הו"ל מלאכה שאינה צריכה לגופה כמו חופר גומא ואינו צריך אלא לעפרה שהוא פטור לר"ש (עיי' שבת עג: וש"ג) . . . וכן י"ל לפי המדרש שכתבו התוס' כו' דהוה ליה נמי מלאכה שאינה צריכה

לקראת שבת

לחיות כבעבר בעולם רוחני בלבד, אלא יצטרכו לירד ממדרגתם ולהתעסק בעניינים גשמיים נחותים - "שש שנים תזרע שדך" (בהר כה, ג) ושאר עמלו של עולם. וענייני הגשמיות יורידו ממעלתם, כי ההתעסקות בענייני הפרנסה מגשמת את האדם, ולא יוכלו להתעלות ברוחניות כפי שרגילים היו במדבר.

מחשבה זו מרומזת בטענת המרגלים "הארץ אשר עברנו בה לתור אותה, ארץ אוכלת יושבי" היא" (יג, לב):

מכיוון שבבואם לארץ יצטרכו להתעסק בעניינים גשמיים, הרי ה"ארץ" - הארציות והחומריות שבעסק הפרנסה, היא "אוכלת" - בולעת ומכלה ומורידה מדרגתם הרוחנית, את "יושבי" - את אותם בני אדם המתיישבים ושוקעים בענייני הארציות.

וממילא הייתה מסקנתם: "לא נוכל לעלות", כי לא רצו לרדת וליפול ממדרגתם שאחזו בה בעת ששהו במדבר.

הדוגמא מ"שמחזאי ועזאל"

וכחזוק וראי' לטענתם, הוסיפו המרגלים וסיפרו: "ושם ראינו את הנפילים" (יג, לג): "נפילים" אלו הם כפרש"י - "מבני שמחזאי ועזאל שנפלו מן השמים בימי דור אנוש", דבשעה שקלקלו בני האדם באו שני מלאכים אלו לפני הקב"ה, וטענו בפניו שלא הי' לו לברוא את העולם לפי שמעוותים בני האדם דרכיהם, וירדו מלאכים אלו לעולם הזה בכדי להוכיח שאפשר לשהות ליד פיתויי העולם מבלי לחטוא בהם, וסופם שהרשיעו (ראה ילקוט שמעוני לבראשית ו, ד (רמז מד)).

וחזינן מהכא, שאפילו מלאכים קדושים, מבלי הבט על גודל מעלתם בעולמות העליונים, אינם מצליחים לעמוד בפני ניסיונות ופיתויי העולם הגשמי, אף שעצם ירידתם לעולם הזה הייתה מתוך כוונה לשם שמים.

וזהו מה שחששו המרגלים גם בנוגע לבני ישראל: אף שעתה מצויים הם במדרגה נעלית, מנותקים מענייני העולם ושקועים כל היום בעבודת ה' רוחנית; מכל מקום בבואם אל ארץ נושבת ויהי עליהם להתעסק בעניינים גשמיים, יירדו בני ישראל ממדרגתם ויפלו ממעלה שאחזו בה. וכפי שארע אצל ה"נפילים" שמחזאי ועזאל, שנפלו ממדרגתם הרוחנית הנעלית בירידתם לעולם.

וזוהי, אם כן, טענת המרגלים:

"לא נוכל לעלות" לארץ כנען, משום ש"ארץ אוכלת יושבי" היא" - הארציות והחומריות שיעסקו בה בארץ ישראל "אוכלת" ומכלה את האדם המתיישב בה, ומורידה אותו ממדרגתו הרוחנית.

וראי' לדבר - "ושם ראינו את הנפילים": רואים בפועל שהמלאכים שהיו בדרגה נעלית,

הרי בבואם לעסוק בעניינים גשמיים נפלו מדרגתם, וממילא גם בני ישראל אין להם לעלות לארץ ולהסתכן בנפילה רוחנית.

בני ישראל "אוכלים" את הארץ ולא להיפך

ומעתה יש לבאר את תוכן מענה יהושע וכלב לטענת המרגלים - "אם חפץ בנו ה', והביא אותנו אל הארץ הזאת... אל תיראו את עם הארץ כי לחמנו הם... וה' אתנו" (יה, ח-ט):

"אם חפץ בנו ה' -

אמנם המלאכים שירדו מעולמות נעלים לעולם הזה הגשמי ופיתוייו נפלו מדרגתם, וכוחם הרוחני לא עמד להם בניסיונות שמצויים בזה העולם, אך לבני ישראל יש כוחות גבוהים ונעלים שלא בערך כלל לכוחות המלאכים. וזאת, לפי ש"חפץ בנו ה'" - חפצו ורצונו של השי"ת הוא בכני ישראל ובעבודתם בעולם הזה הגשמי, ועל כן נותן הקב"ה לבני ישראל כוחות, וממלא נפשותיהם בעוז ותעצומות למען יוכלו לנסיונות ולפיתויי העולם, ויתגברו עליהם.

נשמתו של יהודי היא "חלק אלוהה ממעל ממש" (תניא פ"ב), וישראל וקודשא בריך הוא חד הם (ראה זהר ח"ג עג, א), ועל כן יש אצל יהודי את כוחו של הקב"ה. כמו שביכלתו ית' לחבר הפכים, כן ישנם כחות אלו אצל כל אחד מישראל, שלא זו בלבד שיכול להצליח להינצל מחטא ועוון, אלא באפשרותו להישאר בדרגה גבוהה ברוחניות גם כאשר הוא קשור ועסוק בענייני גשמיות עולם הזה, ולהגביר את הרוחניות על החומריות.

יתירה מזו, יש בכחו של יהודי לקחת את הגשמיות והחומריות ולהפוך אותן להיות דירה ומשכן לו ית' (ראה תנחומא נשא טז. תניא פל"ו), על ידי שינצל את הדברים הגשמיים וצרכי גופו למצוות ולענייני עבודת הבורא ית'.

ואם כן אין להקיש מנפילת שמחזאי ועזאל לכניסת בני ישראל לארץ, כי המלאכים שנפלו ממעלתם לא היו להם הכוחות שמקבלים בני ישראל, אך ישראל ש"חפץ בנו ה'" ויש להם הכוחות המתאימים למלאות חפץ ורצון הקב"ה לעשות את העולם לדירה ומשכן לו ית', שונים הם לגמרי, ועל כן - "אל תיראו את עם הארץ".

ומוסיפים יהושע וכלב - "כי לחמנו הם":

לא זו בלבד שאין לירא שהארץ "אוכלת יושבי" - שמכלה את מעלתם הרוחנית של יושבי, כי מקבלים את הכוחות שלא ליפול בחומריות ובגשמיות, אלא יתירה מזו: לבני ישראל יש הכוח לזכך ולקדש את הדברים הגשמיים. ואם כן אין הארץ "אוכלת" את בני ישראל, אלא להיפך, בני ישראל הם ה"אוכלים" את הארץ ומעלים אותה לקדושה. וזהו "כי לחמנו הם" - שבני ישראל "אוכלים" את הארציות והופכים אותה לקדושה ולעבודת ה'.

פנינים

זרדוש ואגדה

מדוע שיעור הנחתום קטן משיעור בעה"ב?

ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה חכמים נתנו שיעור לבעל הבית אחד מעשרים וארבעה, ולנחתום אחד מארבעים ושמונה (פס. כ. רש"י)

יש לבאר טעם החילוק בשיעור החלה בין בעל הבית לנחתום:

תוכן מצות חלה הוא ההכרה בכך שלא יגיעת האדם ועבודתו הביאה לו את העיסה, אלא השי"ת לבדו הוא המזמין לו פרנסתו. ומכיון שבאמת העיסה אינה שייכת לו אלא להשי"ת, על כן הוא נותן את "ראשית עריסותיכם" - "תרומה לה'", כדי להראות שבאמת שייכת העיסה להקב"ה.

והנה, מבואר בספרים (ראה לוח היום יום ז תשרי. ועוד), אשר בעל עסק רואה את ההשגחה העליונה לעתים תכופות יותר מ"יושב אוהל", כי בעל עסק צריך לעשות פעולות שונות כדי להרוויח מעסקו, והצלחתו תלויה בתנאי המקום והזמן, עליית וירידת השערים וכו', ועל כן יכול הוא להבחין לעתים תכופות כיצד מסבב הסיבות ית' הוא שגרם להצלחתו במסחר. אבל "יושב אוהל", שמקבל בדרך כלל את פרנסתו הקצובה מן המוכן, אינו רואה השגחה זו בגלוי כל כך.

ומעין זה הוא ההפרש בין בעל הבית לנחתום:

אפיית הלחם בבית נעשית בדרך כלל על ידי עקרת הבית, והיא אינה יודעת כל כך את פרטי הדבר, כיצד הרוויחו את המעות לקניית הקמח וכו', אלא מקבלת הכל מן המוכן, ולכן אינה מרגשת כל כך שעיסה זו תלויה אך ורק בברכת הקב"ה. ולכן קבעו חכמים ששיעור חלה מעיטת בעל הבית יהיה גדול יותר, כי בעה"ב צריך להיזהר ביותר שלא לשכוח שהכל בא מאת השי"ת.

לעומת זאת, הנחתום הוא בעל עסק, ופרנסתו מאפיית הלחם תלויה בחוקי המסחר והשווקים, והוא רואה במוחש את השגחת וברכת השי"ת השולח לו את פרנסתו. ולכן אצלו מספיק שיעור קטן יותר של חלה, כי גם שיעור זה מספיק כדי לשומרו מהטעות שהצלחתו תלויה רק בו.

יוקר ה"טף" בעיני ה'

וילונו על משה ועל אהרן נ' טפנו יהיו לבו (יה, ב-ג)

בדיבת המרגלים מצינו שהדגישו את פחדם ממה שיארע לטף - "טפנו יהיו לבו". וגם במענה הקב"ה מודגש ענין זה: "וטפכם אשר אמרתם לבו יהי' והבאתי אותם וידעו את הארץ גו'" (פרשתנו יד, לא).

ויש לבאר בדרך הפנימיות מדוע תלו דיבתם בטף דווקא:

אמרו רז"ל (מדרש לקח טוב ויגש מז, יב. גבי שבחו של יוסף שכלכל לחם "לפי הטף". וראה פסחים י, ב), שתינוק מפרר יותר ממה שאוכל, ומן הצורך לתת לו בריבוי יותר כיון שמאבד את רוב מאכלו.

והנה, מצינו שתורתנו הקדושה היא לחם ומזון הנפש (ראה תניא פ"ה). ועל פי זה, ה"טף" ש"מפרר יותר ממה שאוכל" קאי על אלו הקטנים בידיעת התורה, אשר לבד זאת שחלק חשוב מכוחותיהם מושקע בעניינים אחרים, הנה גם התורה והמצוות שלהם מעורבים לפעמים בפניות זרות, והלימוד הוא בלי שימת הלב והיגיעה הדרושה. וממילא התורה שלומדים היא "מתפוררת" ונשכחת, יותר ממה ש"נאכל" ונקלט בהם בפנימיות.

וזאת היתה תלונת המרגלים, שחששו שכאשר ייכנסו לארץ תהי' עבודת ה' שלהם בגדר "טף", כי הלא יהי' עליהם להתעסק בחרישה וזריעה וכיוצא, ותהי' אצלם עבודת הארץ ומלאכתה קבע ותורתם עראי, וממילא תהי' דעתם קטנה, בבחינת "טף", והתורה והמצוות לא ייקלטו בהם בפנימיות.

ועל זה ה' מענה השי"ת "וטפכם אשר אמרתם לבו יהי' והבאתי אותם וידעו את הארץ": דוקא ה"טף" - אלו שאוחזים עדיין בתחילת לימודם, ואלה שחלק חשוב ביום עוסקים בעניינים גשמיים, ואף על פי כן קובעים עתים בתורה ומקיימים מצוות בהידור - הם אלו היקרים בעיני ה'.

ואדרבה - גדלה מעלתם גם על דור המדבר, כי במדבר לא היו מניעות ועיכובים מעבודת ה', ולכן אלו שנכנסו לארץ, ולמרות כל הבלבולים והנסיגות הרי הם מתגברים עליהם - גדלה מעלתם ביותר.